

MIKOŁAJ OLSZEWSKI

REHABILITACJA ZAWODOWA
OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ
W POWIECIE RADOMSKIM

VOCATIONAL REHABILITATION OF THE PEOPLES WITH DISABILITIES
IN THE POVIAT OF RADOM

A b s t r a c t. The article presents the activities of the Poviát in Radom in eliminating a transport and educational barriers encountered by people with disabilities. Furthermore, the role of Occupational Therapy Workshops in the field of occupational rehabilitation and the work of the Poviát Labor Office in the field of co-financing for setting up business activity and co-financing for practice of the people with disabilities were presented. In the end, the author presented suggestions for recommendations leading to more effective vocational rehabilitation of disabled inhabitants of the poviát.

Key words: people with disabilities; vocational rehabilitation; Poviát Family Support Centre in Radom; Occupational Therapy Workshops; social cooperatives.

Rehabilitacja zawodowa ma na celu włączenie do pracy i życia zawodowego osób z niepełnosprawnościami poprzez szkolenia, przekwalifikowania, kształcenie w specjalnych szkołach, zakładach aktywności zawodowej, warsztatach terapii zajęciowej, pracy na chronionym i otwartym rynku pracy. O skutecznej rehabilitacji można powiedzieć, gdy proces ten zostanie zakończony podjęciem zatrudnienia. Praca zaś ma fundamentalne znaczenie w życiu osób z niepełnosprawnościami, gdyż zaspokaja ich potrzeby ekonomiczne

---

Dr Mikołaj OLSZEWSKI – Wydział Filologiczno-Pedagogiczny, Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu; adres do korespondencji: e-mail: m.olszewski@uthrad.pl

i pozaekonomiczne, daje możliwość realizowania się zawodowo, podnosi ich prestiż oraz zapewnia bezpieczeństwo życiowe.

W realizację zadań samorządu powiatowego dotyczących rehabilitacji zawodowej zaangażowane są dwie instytucje: Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie oraz Powiatowy Urząd Pracy w Radomiu. Wśród zadań związanych z aktywizacją zawodową wymienić należy: wspieranie uzyskania wykształcenia przez osoby z niepełnosprawnością na poziomie wyższym (PCPR), rehabilitację społeczno-zawodową realizowaną w ramach Warsztatów Terapii Zajęciowej (PCPR), wsparcie związane z założeniem własnej działalności gospodarczej (PCPR, PUP) oraz wsparcie w formie dofinansowania do szkoleń, staży oraz przekwalifikowań (PUP)¹.

Celem artykułu jest omówienie zadań zrealizowanych przez samorząd powiatowy w zakresie rehabilitacji zawodowej na rzecz osób z niepełnosprawnościami w latach 2015-2016 w powiecie radomskim. W pierwszej części przedstawiony zostanie powiatowy program działań na rzecz osób z niepełnosprawnościami w kontekście działań związanych z aktywizacją zawodową. W dalszej części artykułu omówione będą działania samorządu powiatowego związane z likwidacją barier transportowych oraz edukacyjnych, działalnością warsztatów terapii zajęciowej, a także wspieraniem samozatrudnienia oraz wykorzystania innych usług rynku pracy na rzecz osób z niepełnosprawnościami. W artykule wykorzystane zostaną materiały: sprawozdania PCPR dla Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych, udostępnione autorowi, jak również inne źródła – raport Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych oraz literatura przedmiotu. We wnioskach przedstawione zostaną rekomendacje dotyczące działań umożliwiających wzrost zatrudnienia niepełnosprawnych mieszkańców powiatu radomskiego.

1. POWIATOWY PROGRAM DZIAŁAŃ NA RZECZ OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH NA LATA 2014-2018 A REHABILITACJA ZAWODOWA

Starostwo powiatowe w Radomiu, w ramach działań mających na celu rehabilitację zawodową osób z niepełnosprawnościami, realizuje „Powiatową Strategię Rozwiązywania Problemów Społecznych na lata 2014-2018”², a w ramach tej

---

¹ B. KOŁACZEK, *Polityka społeczna wobec osób niepełnosprawnych*, Wyd. IPiSS, Warszawa 2010, s. 69-70.

² Strategia została przyjęta uchwałą Nr 323/XXXVII/2014 Rady Powiatu w Radomiu z dnia 24 stycznia 2014 r.

strategii realizowany jest „Powiatowy Program Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych na lata 2014-2018”. Nadrzędnym celem programu jest wyrównywanie szans poprzez włączenie osób do pełnego życia społecznego i zawodowego³, w ramach programu realizowane są wybrane cele szczegółowe związane z rehabilitacją zawodową:

Cel 1: Poprawa funkcjonowania osób niepełnosprawnych:

- poprawa funkcjonowania osób niepełnosprawnych poprzez realizację programu pn. „Program wyrównywania różnic między regionami II”⁴ i III oraz programu pn. „Aktywny samorząd”⁵;
- poprawa funkcjonowania osób niepełnosprawnych poprzez ograniczenie barier architektonicznych.

Cel 3: Zwiększenie udziału osób niepełnosprawnych w życiu społecznym i zawodowym:

- zwiększenie udziału osób niepełnosprawnych w życiu społecznym poprzez dofinansowanie działalności Warsztatów Terapii Zajęciowej.

Cel 4: Zwiększenie aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych:

- zwiększenie aktywności zawodowej poprzez dofinansowanie rozpoczęcia działalności gospodarczej;
- zwiększenie aktywności zawodowej poprzez dofinansowanie szkoleń, przekwalifikowań oraz staży.

Pracownicy PCPR uczestniczyli w – organizowanych przez stowarzyszenia, fundacje, samorządy gminne i inne podmioty – spotkaniach. Pracownicy udzielali informacji o przysługujących uprawnieniach i możliwościach wsparcia finansowego nie tylko ze strony samorządu powiatowego. Współpraca PCPR z organizacjami pozarządowymi w 2016 r. dotyczyła pomocy we wspieraniu aktywności społeczno-zawodowej niepełnosprawnym mieszkańcom powiatu. Cele te w latach 2015-2016 realizowane były z różnych źródeł finansowych. Najważniejszym źródłem finansowania tych zadań były środki pochodzące z państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON), środki samorządu powiatowego, środki samorządów gminnych, inne źródła np. środki własne fundacji

---

³ Sprawozdanie PCPR dla PFRON za 2016 r., *Realizacja zadań powiatu w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej określonych w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*, Radom 2016, s. 3.

⁴ Celami operacyjnymi programu było m.in. zmniejszenie barier transportowych, na które napotykają osoby niepełnosprawne.

⁵ Celem programu jest wyeliminowanie lub zmniejszenie barier ograniczających uczestnictwo beneficjentów programu w życiu społecznym, zawodowym i w dostępie do edukacji.

i organizacji pozarządowych. W kolejnych punktach przedstawione zostaną praktyczne działania realizowane w ramach wymienionych powyżej celów.

2. POPRAWA FUNKCJONOWANIA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ ZMIERZAJĄCA DO LIKWIDACJI BARIER TRANSPORTOWYCH

W ramach „programu wyrównywania różnic między regionami II i III, mającemu na celu zmniejszenie barier transportowych, na które napotykały osoby niepełnosprawne, zostały zakupione środki transportu przez powiat radomski, gminy – jednostki prowadzące warsztaty terapii zajęciowej.

W 2015 r. PCPR w Radomiu zakupiło dziewięciomiejscowego busa, przystosowanego także do przewozu jednego wózka inwalidzkiego, za kwotę brutto 114.600,00 złotych, w tym dofinansowanie ze środków PFRON wyniosło 80.000,00 złotych⁶. Natomiast w kolejnym roku PCPR w Radomiu, jako realizator tego programu, wystąpiło z wnioskiem Warsztatu Terapii Zajęciowej w Pionkach i w Jedlance Starej, gm. Hża oraz Środowiskowego Domu Samopomocy w Jedlance, gm. Jedlińsk o dofinansowanie do kosztów zakupu samochodów przystosowanych do przewozu osób niepełnosprawnych, w tym: jednego busa dziewięciomiejscowego i dwóch autobusów. Wnioski zostały rozpatrzone pozytywnie. Powiat otrzymał dofinansowanie w wysokości: 410.300 złotych, w tym: 70% wartości zakupu, nie więcej niż 130.700 złotych, z przeznaczeniem na zakup autobusu na potrzeby Środowiskowego Domu Samopomocy w Jedlance gm. Jedlińsk, kwotę min. 30% wartości powiat przeznaczy z własnych środków. Z kolei gmina Miasta Pionki otrzymała dofinansowanie 80% wartości zakupu, nie więcej niż 207.600 złotych, z przeznaczeniem na uzupełnienie udziału własnego na zakup autobusu na potrzeby Warsztatu Terapii Zajęciowej w Pionkach. Zaś Caritas Diecezji Radomskiej otrzymało refundację 80% wartości zakupu nie więcej niż 72.000 złotych, z przeznaczeniem na uzupełnienie udziału własnego na zakup busa na potrzeby Warsztatu Terapii Zajęciowej w Jedlance Starej w gminie Hża⁷. Realizacja wyżej wymienionych zakupów nastąpiła do końca kwietnia 2017 r.

---

⁶ Bezpośrednio z busa korzysta 140 osób niepełnosprawnych – mieszkańców Domu Pomocy Społecznej w Jedlance, gm. Jedlińsk. Podaję na podstawie danych uzyskanych w PCPR w Radomiu oraz za: Sprawozdanie PCPR w Radomiu dla PFRON za 2015 r., *Działalność Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Radomiu*, Radom 2015, s. 39.

⁷ Podaję na podstawie danych uzyskanych w PCPR w Radomiu.

3. ZWIĘKSZENIE SZANS MIESZKAŃCÓW POWIATU Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI NA RYNKU PRACY POPRZECZ POMOC W UZYSKANIU WYKSZTAŁCENIA NA POZIOMIE WYŻSZYM (DOFINANSOWANIE KOSZTÓW EDUKACJI)

Brak wykształcenia bądź jego niski poziom jest jedną z podstawowych barier w dostępie osób z niepełnosprawnościami do rynku pracy. Dlatego też, w ramach programu „Aktywny samorząd”, w module II, oferowana jest pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym poprzez dofinansowanie kosztów edukacji w szkole policealnej, kolegium lub w szkole wyższej (studia pierwszego, drugiego stopnia, jednolite studia magisterskie). Ponadto dofinansowanie może być przeznaczone na studia podyplomowe lub doktoranckie prowadzone przez szkoły wyższe⁸. Instytucją odpowiedzialną za realizację programu na szczeblu powiatowym jest Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie.

W ramach tego zadania studiuje osoby z niepełnosprawnością z powiatu radomskiego mogły ubiegać się o dofinansowanie:

- dodatku na pokrycie kosztów kształcenia w wysokości do 1.000,00 zł;
- dodatku na uiszczenie opłaty za przeprowadzenie przewodu doktorskiego do 4.000 zł;
- opłaty za naukę (czesne) – równowartość kosztów czesnego w ramach jednej, aktualnie realizowanej formy kształcenia na poziomie wyższym (na jednym kierunku) – niezależnie od daty poniesienia kosztów przez wnioskodawcę⁹.

Ponadto, dodatek na pokrycie kosztów mógł być zwiększony nie więcej niż o:

- 700 zł w sytuacjach gdy wnioskodawca ponosi dodatkowe koszty z powodu barier w poruszaniu się lub z powodu barier w komunikowaniu się – w szczególności z tytułu pomocy tłumacza migowego lub asystenta osoby niepełnosprawnej;
- 500 zł w przypadku, gdy wnioskodawca ponosi koszty z tytułu pobierania nauki poza miejscem zamieszkania;

---

⁸ Studia w systemie stacjonarnym/dziennym lub niestacjonarnym/ wieczorowym, zaocznym lub eksternistycznym, w tym również za pośrednictwem Internetu.

⁹ Zob. szerzej odpowiednio: załącznik do uchwały zarządu PFRON nr 13/2015 z 29.01.2015 r. *Kierunki działań oraz warunki brzegowe obowiązujące realizatorów pilotażowego programu „Aktywny samorząd” w 2015 roku* oraz załącznik do uchwały zarządu PFRON nr 3/2016 z 22.02.2016 r. *Kierunki działań oraz warunki brzegowe obowiązujące realizatorów pilotażowego programu „Aktywny samorząd” w 2016 roku*.

- 300 zł w przypadku, gdy wnioskodawca posiada Kartę Dużej Rodziny;
- 300 zł w przypadku, gdy osoba niepełnosprawna pobiera naukę jednocześnie na dwóch (lub więcej) kierunkach studiów/nauki¹⁰.

W 2015 r. do PCPR w Radomiu wpłynęło 97 wniosków (w ramach dwóch terminów¹¹) na kwotę 257.912 zł. Z czego rozpatrzono pozytywnie 95 wniosków na kwotę 244.612 zł, w tym:

- 44 umowy dotyczyły dofinansowania do kosztów czesnego i dodatku na pokrycie kosztów kształcenia;
- 51 umów dotyczyło dofinansowania samego dodatku na pokrycie kosztów kształcenia¹².

Natomiast w 2016 r. przyznano dofinansowanie w ramach dwóch terminów 94 wnioskom na kwotę 196.895 zł:

- w pierwszym terminie zawarto 47 umów na kwotę 113.286 zł;
- w drugim terminie przyznano również środki 47 osobom ubiegającym się o dofinansowanie kosztów opłaty za naukę (czesnego) i dodatku na pokrycie kosztów kształcenia, dofinansowanie wyniosło 83.609 zł.

Należy zaznaczyć, iż wsparcie finansowe dla uczących się bądź studiujących osób z niepełnosprawnościami nie powinno się ograniczać tylko i wyłącznie do okresu trwania nauki¹³. Istotne jest również wsparcie doradcze oraz finansowe dla absolwentów szkół i uczelni, gdyż w przeciwnym razie może oznaczać rosnącą liczbę bezrobotnych absolwentów z niepełnosprawnościami. Zwłaszcza, gdy kształcenie akademickie traktuje się jako ważny krok w kierunku wyrównania szans życiowych osób niepełnosprawnych. Niestety samo ukończenie szkoły wyższej nie oznacza automatycznego włączenia jednostek w struktury zatrudnienia¹⁴. Jak słusznie zauważyła E. Giermanowska, pozostawienie absolwentów szkół wyższych poza rynkiem pracy to znacząca strata kapitału ludzkiego i innowacyjnego, jaki mogą wnieść młodzi

¹⁰ Dodatek wprowadzony w 2016 r.

¹¹ O wsparcie wnioskować można na początku semestru letniego oraz zimowego.

¹² Sprawozdanie PCPR w Radomiu dla PFRON za 2015 r., *Działalność Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Radomiu*, Radom 2015, s. 38.

¹³ Niezależnie od tego czy jest to wsparcie otrzymywane z programu „Aktywny samorząd” czy też wsparcie stypendialne uzyskiwane na uczelni wyższej – szerzej na ten temat zob.: M. OLSZEWSKI, *Wsparcie osób z niepełnosprawnością na uczelni wyższej*, w: *Aktywizacja zawodowa osób z orzeczoną niepełnosprawnością*, red. J. Borek, M. Olszewski, Wyd. ITEE, Radom 2015, s. 32-38.

¹⁴ Zob. szerzej: E. GIERMANOWSKA, A. KUMANIECKA-WIŚNIEWSKA, M. RACŁAW, E. ZAKRZEWSKA-MANTERYŚ, *Niedokończona emancypacja. Wejście niepełnosprawnych absolwentów szkół wyższych na rynek pracy*, Wyd. UW, Warszawa 2015.

ludzie mający oprócz kwalifikacji zawodowych doświadczenia w pokonywaniu własnych dysfunkcji. To także – w aspekcie polityki społecznej państwa – marnowanie środków finansowych i wsparcia instytucjonalnego przeznaczonego na wzmacnianie spójności społecznej¹⁵. Potrzebna i pożądana jest zatem trwała współpraca pomiędzy wszystkimi instytucjami lokalnie działającymi na rzecz osób z niepełnosprawnościami.

Przykładem dobrej praktyki w tym zakresie jest współpraca Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Radomiu z Uniwersytetem Technologiczno-Humanistycznym w Radomiu w ramach zadania nr 5: „Wsparcie dla niepełnosprawnych studentów UTH” w projekcie „Dostosowywanie oferty dydaktycznej UTH do wymagań rynku pracy” realizowanym przez radomski uniwersytet¹⁶. W ramach projektu, trwającego od 01.05.2013 r. do 31.12.2015 r., studenci z niepełnosprawnością UTH w Radomiu, otrzymali wsparcie mające na celu wzmocnienie ich szans zawodowych. W ramach działalności „Punktu konsultacyjnego” studentom oferowane były indywidualne usługi informacyjno-doradcze obejmujące m.in.:

- założenie działalności gospodarczej przez absolwenta (konsultacja biznesplanu);
- wsparcie informacyjne odnośnie do staży w administracji publicznej;
- korzystania z organizacyjno-instytucjonalnego systemu wsparcia aktywizacji zawodowej i integracji społecznej osób z niepełnosprawnościami;
- opracowanie indywidualnej ścieżki rozwoju zawodowego (IPD).

W założeniach projektu, pierwotnym celem było otrzymanie wsparcia informacyjnego oraz merytorycznego przez 60 studentów i absolwentów UTH. W trakcie realizowania projektu podjęto decyzję o przedłużeniu trwania zadania do 31.12.2015 r., stąd też rezultatem projektu jest wsparcie otrzymane przez 78 studentów i absolwentów UTH. Ponadto PCPR, współpracując z Uniwersytetem, starał się dotrzeć do jak największej liczby studiujących osób z niepełnosprawnościami ze wsparciem informacyjnym o udzielanej pomocy w ramach programu.

---

¹⁵ Zob. E. GIERMANOWSKA, *Bariery aktywności zawodowej młodzieży z niepełnosprawnościami w świetle badań*, „Polityka Społeczna” 2(2012), numer monograficzny: *Zdrowie, sprawność i aktywność starzejącej się populacji*, s. 46-47.

¹⁶ Projekt nr POKL.04.03.00-00-057/12 współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego, autor był opiekunem merytorycznym w zadaniu wspierającym studentów z niepełnosprawnością.

4. ROLA WARSZTATÓW TERAPII ZAJĘCIOWEJ W REHABILITACJI ZAWODOWEJ ORAZ MOŻLIWOŚCI AKTYWIZACJI ZAWODOWEJ UCZESTNIKÓW WTZ

Według raportu, zleconego przez PFRON, zrealizowano badania, które wskazują na bardzo ograniczoną rolę warsztatów terapii zajęciowej w zakresie aktywizacji zawodowej rozumianej jako przygotowanie i wprowadzenie osoby niepełnosprawnej na rynek pracy. Zarówno twarde wskaźniki odejść uczestników do zatrudnienia¹⁷, stosowane w praktyce instrumenty aktywizacji zawodowej, jak i subiektywna ocena przygotowania uczestników do wejścia na rynek pracy, wskazują na bardzo niską skuteczność WTZ w tym zakresie. W cytowanym raporcie w zdecydowanej większości przypadków działalność WTZ w wymiarze rehabilitacji zawodowej ograniczała się jedynie do działań miękkich, mających na celu kształtowanie szeroko rozumianych postaw pracowniczych. Brakowało zaś twardych działań aktywizacyjnych, dlatego też warsztatom nie udawało się zwiększyć skali odejść do zatrudnienia¹⁸. Taki stan rzeczy był przedmiotem krytyki WTZ przez przedstawicieli środowiska osób niepełnosprawnych, praktyków oraz ekspertów w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej. Podkreśla się, iż obok dobrze funkcjonujących WTZ jest wiele takich, które funkcjonują na zasadach „przechowalni” – zamiast uczyć samodzielności i budować gotowość do podjęcia zatrudnienia koncentrują się na działaniach mających na celu „miłe i dobre” spędzenie czasu¹⁹. Niemniej jednak taka ocena winna również brać pod uwagę inne czynniki, jak lokalna infrastruktura²⁰, sieć wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami, istniejące podmioty chronionego rynku pracy – a przykład powiatu radomskiego pokazuje, że w praktyce nie ma miejsc dla osób z niepełnosprawnościami, gdyż na obszarze powiatu radomskiego nie funkcjonuje żaden ZAZ, ZPCH²¹, prowadziła działalność jedna spółdzielnia socjalna²².

---

¹⁷ Według badań, w latach 2011-2013 z WTZ do zatrudnienia przechodziło przeciętnie 1,59% uczestników; PFRON, *Badanie sytuacji warsztatów terapii zajęciowej. Raport końcowy z badań*, PFRON, Warszawa 2014, s. 157.

¹⁸ Tamże s. 223-225.

¹⁹ P. STANISŁAWSKI, *WTZ na mieliźnie*, „Integracja” 2005, nr 5, s. 27-28.

²⁰ Zob. szerzej: J. BOREK, *Infrastruktura społeczna (i usługi) dla osób niepełnosprawnych w powiecie radomskim*, „Analizy i Opracowania” 2012, nr 1 [Wyższa Szkoła Nauk Społecznych i Technicznych w Radomiu], s. 169-202.

²¹ Natomiast funkcjonują zakłady pracy chronionej w Radomiu w sektorach: usług szwalniczych; podają za: <http://www.zpchr.pl/> (dostęp: 11.03.2017). Niestety ZPCH niechętnie zatrudniają osoby ze znacznym stopniem niepełnosprawności.

²² Na terenie powiatu radomskiego funkcjonowała jedna spółdzielnia socjalna w Maliszewie, działała w branży restauracje i inne stałe placówki gastronomiczne; podają za: <http://www.spoldzielniesocjalne.org/> (dostęp: 11.03.2017).

W tym przypadku podkreślić należy, iż WTZ rekrutują nie tylko osoby o dużym potencjale odnośnie do zatrudnienia, ale także osoby z niską szansą na efektywną rehabilitację zawodową. Wynika to z faktu, że terapia zajęciowa²³ jest jedyną formą aktywizacji, jaką te osoby mogą otrzymać w najbliższej okolicy. Dlatego też część podopiecznych warsztatów, mimo iż posiada orzeczenie o niezdolności do pracy, uczestniczy w terapii zajęciowej²⁴.

W praktyce brakuje miejsc pracy dla osób z niepełnosprawnościami (z upośledzeniem umysłowym czy chorych psychicznie), niewielki jest dostęp do instrumentów chronionego rynku pracy, takich jak zakłady aktywności zawodowej (ZAZ), zakłady pracy chronionej (ZPCH), czy spółdzielnie socjalne.

Warto podkreślić, iż część działań, realizowanych w ramach terapii zajęciowej, może być oferowana w formie usług przez podmioty funkcjonujące w ramach chronionego rynku pracy (ZPCH, ZAZ) czy jako spółdzielnie socjalne (zob. tabela 1).

Tabela 1. Wybrane działania terapeutyczne realizowane w ramach Warsztatów Terapii Zajęciowej

Pracownia	WTZ	Rodzaj pracy terapeutycznej
informatyczna, komputerowa	Pionki, Młodocin Większy	zaproszenia na śluby, komunię, wizytówki
tkacka	Pionki	tkanie na odpowiednich ramach, haftowanie i szydełkowanie, zszywanie
plastyczno-malarska, arteterapii, plastyczna	Pionki, Jedlanka Stara, Młodocin Większy	malowanie na płótnie, rysowanie kredkami i węglem, dekorowanie i malowanie ceramiki, prace metodą <i>decoupage</i>
agroterapii	Jedlanka Stara, Pionki	sprzątanie, koszenie, sadzenie, grabienie, odśnieżanie,
gospodarczo-kulinarna dnia codziennego, samoobsługi	Jedlanka Stara, Młodocin Większy, Pionki	przygotowanie posiłków

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PCPR za lata 2015-2016.

²³ Szerzej na ten temat: A. GODLEWSKA, *Czym jest terapia zajęciowa*, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” 2(2010), s. 32-39 oraz B. BOBIK, *Warsztaty terapii zajęciowej jako forma aktywizacji zawodowej osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną*, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” 3(2017), s. 108-111.

²⁴ *Badanie sytuacji warsztatów*, s. 164.

Analizując profil pracowni dostępnych w ramach WTZ, działających na terenie powiatu radomskiego, można wskazać wybrane rodzaje usług mogących stanowić ofertę potencjalnych pracodawców:

– ZPCH w zakresie usług szwalniczych (przy wsparciu szkoleniowym oraz stażowym realizowanym przez PUP dla wybranych uczestników WTZ);

– ZPCH bądź też ZAZ (Zakładu Aktywności Zawodowej) w zakresie usług informatycznych, reklamowych;

– spółdzielni socjalnej osób prawnych – zarówno w zakresie usług gastronomicznych, cateringowych, sprzątających jak i ogrodniczych – przede wszystkim dla miejscowych szkół oraz instytucji, a także firm prywatnych.

Warto podkreślić też rolę samorządu (gminnego, powiatowego) jako podmiotów tworzących spółdzielnie socjalne²⁵, które jednocześnie tworzą spółdzielnię, a także zlecają jej wykonywanie zadań, co może w istotny sposób przyczynić się do możliwości trwałego funkcjonowania spółdzielni na rynku pracy jako oferenta usług świadczonych na rzecz podmiotów publicznych i prywatnych.

Założenie takiej spółdzielni obliuguje do zatrudnienia w terminie sześciu miesięcy co najmniej pięciu osób bezrobotnych, niepełnosprawnych lub innych zagrożonych wykluczeniem społecznym, o których mowa w art. 1 ust. 2 pkt. 1-4, 6 i 7 ustawy o zatrudnieniu socjalnym. Do powołania spółdzielni socjalnej przy udziale jednostki samorządu terytorialnego niezbędna jest uchwała rady gminy lub powiatu o założeniu spółdzielni socjalnej.

Jednostka samorządu terytorialnego może wnieść wkład polegający na przeniesieniu lub obciążeniu własności rzeczy (np. nieruchomości, sprzętu) lub innych praw, a także na dokonaniu innych świadczeń na rzecz spółdzielni socjalnej, w szczególności na wykonywaniu świadczeń przez wolontariuszy lub pracowników jednostek samorządu terytorialnego²⁶.

Spółdzielnia socjalna może realizować usługi społeczne na rzecz samorządu zarówno w formule zakupu usługi w trybie zamówienia publicznego (w tym zastrzeżonego), jak i zlecenia zadania publicznego w trybie przepisów o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Ponadto, w ściśle określonych przypadkach, tj. gdy członkami spółdzielni socjalnej są wyłącznie jednostki samorządu terytorialnego, które sprawują nad

---

²⁵ Samorząd może stać się również bezpośrednim inicjatorem utworzenia spółdzielni socjalnej, spółdzielnię mogą stworzyć podmioty z różnych sektorów, np. gmina i stowarzyszenie lub dwa samorządy, np. gmina i powiat.

²⁶ *Spółdzielnie socjalne na rzecz wspólnot samorządowych*, red. C. Miżejewski, Wyd. Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych, Warszawa 2015, s. 28.

tą spółdzielnią kontrolę analogiczną do tej, jaką sprawują nad własnymi jednostkami, a spółdzielnia wykonuje działalność w zasadniczej części na rzecz tych jednostek, mają one także możliwość powierzania spółdzielniom socjalnym zadań o charakterze użyteczności społecznej bez konieczności stosowania procedur udzielania zamówień publicznych określonych w ustawie – Prawo zamówień publicznych (są to tzw. zamówienia *in house*)²⁷.

W przypadku powiatu radomskiego i działających na jego terenie WTZ można zarekomendować powołanie spółdzielni socjalnej wspólnie przez PCPR w Radomiu oraz jedną z gmin znajdujących się na terenie powiatu, poza tym spółdzielnię mogłyby powołać dwie organizacje pozarządowe. W ten sposób przy zróżnicowanym zaangażowaniu – samorządy: powiatowy i gminny, stosując klauzule społeczne przy zamówieniach publicznych, stwarzają realne podstawy na trwałe funkcjonowanie spółdzielni. Korzyścią dla osób z niepełnosprawnościami są: stałe zatrudnienie, które jest najlepszą formą rehabilitacji oraz satysfakcja z wykonywanej pracy.

5. ZWIĘKSZENIE AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI POPRZEZ DOFINANSOWANIE ROZPOCZĘCIA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ ORAZ DOFINANSOWANIE SZKOLEŃ, PRZEKWALIFIKOWAŃ ORAZ STAŻY

Zwiększenie aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnościami poprzez: dofinansowanie rozpoczęcia działalności gospodarczej – w przypadku tej formy wsparcia możliwe jest wnioskowanie o dofinansowanie do rozpoczęcia działalności gospodarczej lub rolniczej albo wniesienia wkładu do spółdzielni socjalnej.

Osoba z niepełnosprawnością, zamieszkująca powiat radomski, która jest zarejestrowana w PUP jako bezrobotna albo poszukująca pracy niepozostająca w zatrudnieniu, może otrzymać ze środków Funduszu jednorazowo środki na podjęcie działalności gospodarczej w kwocie do wysokości piętnastokrotnego wynagrodzenia, jeżeli nie otrzymała bezzwrotnych środków publicznych na ten cel. Z osobą otrzymującą dofinansowanie zawierana jest umowa pomiędzy Starostą a wnioskodawcą. Na podstawie tych umów wnioskodawcy zobowiązani są do rozliczania z otrzymanych środków oraz prowadzenia działalności gospodarczej minimum przez okres dwóch lat.

---

²⁷ Tamże, s. 12-13.

W 2015 r. wpłynęły do PCPR trzy wnioski:

– pierwszy wniosek złożono na działalność gospodarczą w zakresie usług fotograficznych;

– drugi wniosek złożono na działalność gospodarczą w zakresie świadczenia usług ubezpieczeniowych;

– trzeci wniosek złożono na działalność w zakresie usług transportowych.

Dwa pierwsze wnioski otrzymały dofinansowanie. Pierwszy wniosek na działalność w zakresie usług fotograficznych otrzymał dofinansowanie w wysokości 25.000,00 złotych. Drugi wniosek na działalność ubezpieczeniową otrzymał dofinansowanie w kwocie 18.000,00 złotych. Trzeci wniosek nie otrzymał dofinansowania z powodu braku środków. Ponadto w 2015 r. sfinansowano z programu pn. „Program wyrównywania różnic między regionami II”, w ramach obszaru G dofinansowano koszty rozpoczęcia działalności gospodarczej na kwotę 25.000,00 zł, w tym dofinansowanie ze środków PFRON wyniosło 22.320,00 złotych. Osoba z niepełnosprawnością br. uruchomiła działalność w zakresie wielobranżowego pośrednictwa handlowego pomiędzy producentami, hurtowniami a odbiorcami²⁸.

W 2016 r., w ramach posiadanych środków, Powiatowe Centrum udzieliło dofinansowania do rozpoczęcia działalności gospodarczej dwóm osobom z niepełnosprawnościami na prowadzenie działalności w zakresie usług krawieckich i informatycznych. Dofinansowanie wyniosło 47.500 złotych. Zadanie to zostało zrealizowane ze środków z algorytmu i środków pozyskanych w ramach programu pn. „Program wyrównywania różnic między regionami III”²⁹.

Zwiększenie aktywności zawodowej poprzez dofinansowanie szkoleń, przekwalifikowań oraz staży – w przypadku tej formy wsparcia właściwą instytucją jest Powiatowy Urząd Pracy w Radomiu, który w ramach działań mających na celu aktywizację zawodową bezrobotnych osób z niepełnosprawnościami, zamieszkujących powiat radomski, oferował instrumenty polityki rynku pracy w formie staży:

– w 2015 r. w ramach przyznanych środków z PFRON, PUP zrealizował staże dla dwóch osób niepełnosprawnych poszukujących pracy i niepozostających w zatrudnieniu. Umowy na realizację staży zawarte zostały na okres od 20 kwietnia do 30 września 2015 r. na kwotę 13.751,00 złotych.

– w 2016 roku w ramach posiadanych środków PFRON dofinansowano dla dwóch osób niepełnosprawnych, poszukujących pracy i niepozostających

²⁸ Sprawozdanie PCPR dla PFRON za 2015 r., s. 35-36 oraz s. 39.

²⁹ Sprawozdanie PCPR dla PFRON za 2016 r., s. 19.

w zatrudnieniu, zgodnie z ich możliwościami i oczekiwaniami oraz potrzebami lokalnego rynku pracy staże w wysokości 9.908 złotych.

Natomiast w analizowanym okresie nie oferowano wsparcia w postaci szkoleń, co może świadczyć o małej aktywności zawodowej mieszkańców powiatu, ale także potrzebie wzmocnienia współpracy pomiędzy PUP a warsztatami terapii zajęciowej, które winny zachęcać uczestników warsztatów do podejmowania zatrudnienia na chronionym rynku pracy (ZPCH).

*

Samorząd powiatowy dysponuje znaczącymi środkami finansowymi, w ramach których realizuje szeroko rozumianą aktywizację zawodową mieszkańców powiatu radomskiego. Pozytywnie należy ocenić realizację programu „Aktywny Samorząd” przez PCPR, który współpracując z Uniwersytetem Technologiczno-Humanistycznym stara się docierać do jak największej liczby studiujących osób z niepełnosprawnościami. Natomiast trudno jednoznacznie ocenić rolę WTZ w aktywizacji zawodowej (pozytywnie należy ocenić rehabilitację społeczną) finansowanych przez powiat radomski – przyczyn takiego stanu rzeczy upatrywać należy w stanie zdrowia uczestników WTZ, braku ich odpływu do instytucji rynku chronionego – wynikającego ze słabego poziomu rozwoju gospodarczego regionu radomskiego oraz niewielkiej liczby ZPCH, braku ZAZ czy spółdzielni socjalnych osób prawnych w powiecie. Niestety powiat radomski nie odbiega w tym zakresie od innych powiatów z podobnymi problemami. Podsumowując, należy zadać sobie pytanie czy ocena WTZ w zakresie aktywizacji zawodowej powinna skupiać się jedynie na efektywności zatrudnieniowej, w tym przypadku pojawiają się wątpliwości, albowiem działalność WTZ w zakresie rehabilitacji społeczno-zawodowej należy oceniać szerzej – przez pryzmat całości prowadzonych działań terapeutycznych. Mając na uwadze bardziej efektywną rehabilitację zawodową mieszkańców powiatu z niepełnosprawnościami, rozważyć należy stworzenie lokalnych (gminnych) baz danych o osobach z niepełnosprawnościami (stan zdrowia, aspiracje, wykształcenie), posiadanie dokładnych informacji umożliwiłoby dotarcie pracowników socjalnych do osób najbardziej oddalonych od rynku pracy, niemniej jednak w tym celu potrzebne jest również:

– wzmocnienie współpracy pomiędzy lokalnymi ośrodkami pomocy społecznej a PCPR oraz PUP w Radomiu w zakresie projektowania wsparcia, profilowania oraz wsparcia doradcy zawodowego, docieranie z informacją poprzez e-mail (np. newsletter);

– podjęcie współpracy samorządów: powiatowego i gminnego oraz organizacji pozarządowych w celu utworzenia i prowadzenia spółdzielni socjalnej zatrudniającej osoby z niepełnosprawnością, gdyż taka forma umożliwi otrzymywanie zleceń bez konieczności stosowania procedur udzielania zamówień publicznych;

– przygotowanie osób zarządzających spółdzielnią do pracy z osobami z niepełnosprawnościami, włączenie do tego procesu asystentów osób niepełnosprawnych;

– stworzenie powiatowego programu na rzecz zatrudnienia osób z niepełnosprawnościami, przy wykorzystaniu współpracy ośrodków pomocy społecznej (aktywna integracja), PCPR, PUP w Radomiu oraz współdziałającego społecznie odpowiedzialnego biznesu,

– informowanie rodzin uczestników WTZ, iż mogą oni pracować w przyjaznym środowisku (spółdzielnia socjalna, ZAZ), przy czym przekonanie o korzyściach i satysfakcji z pracy, gdyż postawy członków rodzin wpływają dezaktywizująco na osoby z niepełnosprawnością.

Samorząd powiatowy we wszystkich wymienionych działaniach winien być nie tylko inspiratorem, ale również patronem działań oraz założycielem ZAZ czy spółdzielni socjalnych osób prawnych. Zatem winny zostać podjęte bardziej aktywne działania samorządu powiatowego na rzecz rehabilitacji zawodowej osób z niepełnosprawnościami.

BIBLIOGRAFIA

- BOBIK B., Warsztaty terapii zajęciowej jako forma aktywizacji zawodowej osób dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” 3(2017).
- BOREK J., Infrastruktura społeczna (i usługi) dla osób niepełnosprawnych w powiecie radomskim, w: „Analizy i Opracowania” 1(2012), [Wyższa Szkoła Nauk Społecznych i Technicznych].
- BOREK J., OLSZEWSKI M., Aktywizacja zawodowa osób z orzeczoną niepełnosprawnością, Wyd. ITEE, Radom 2015.
- GARBAT M., Rehabilitacja zawodowa i zatrudnienie chronione osób z niepełnosprawnościami w Polsce – geneza, rozwój i stan obecny, „Niepełnosprawność – zagadnienia, problemy, rozwiązania” I(14)2015.
- GIERMANOWSKA E., Bariery aktywności zawodowej młodzieży z niepełnosprawnościami w świetle badań, „Polityka Społeczna” 2(2012), numer monograficzny: Zdrowie, sprawność i aktywność starzejącej się populacji.
- GIERMANOWSKA E., KUMANIECKA-WIŚNIEWSKA A., RACŁAW M., ZAKRZEWSKA-MANTERYŚ E., Niedokończona emancypacja. Wejście niepełnosprawnych absolwentów szkół wyższych na rynek pracy, Wyd. UW, Warszawa 2015.

- GIERMANOWSKA E. (red.), *Zatrudniając niepełnosprawnych. Dobre praktyki pracodawców w Polsce i innych krajach Europy*, Wyd. AGH, Kraków 2014.
- GODLEWSKA A., *Czym jest terapia zajęciowa?*, „Niepełnosprawność i Rehabilitacja” 2(2010).
- KOŁACZEK B., *Polityka społeczna wobec osób niepełnosprawnych*, Wyd. IPiSS, Warszawa 2010.
- OLSZEWSKI M., *Wsparcie osób z niepełnosprawnością na uczelni wyższej*, w: *Aktywizacja zawodowa osób z orzeczoną niepełnosprawnością*, red. J. Borek, M. Olszewski, Wyd. ITEE, Radom 2015.
- PFRON. *Badanie sytuacji warsztatów terapii zajęciowej. Raport końcowy z badań*, Warszawa 2014.
- Powiatowa ścieżka reintegracji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych w powiecie żagańskim*, Wyd. ŁWSH, Żary 2013.
- Spółdzielnie socjalne na rzecz wspólnot samorządowych*, red. C. Miżejewski, Wyd. Ogólnopolski Związek Rewizyjny Spółdzielni Socjalnych, Warszawa 2015.
- Sprawozdanie PCPR w Radomiu dla PFRON za 2015 r., Działalność Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Radomiu*, Radom 2015.
- Sprawozdanie PCPR dla PFRON za 2016 r., Realizacja zadań powiatu w zakresie rehabilitacji zawodowej i społecznej określonych w ustawie o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych*, Radom 2016.
- STANISŁAWSKI P., *WTZ na mieliznie*, „Integracja” 5(2005).

REHABILITACJA ZAWODOWA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ W POWIECIE RADOMSKIM

S t r e s z c z e n i e

W artykule przedstawione zostały działania samorządu powiatowego w Radomiu w zakresie pomocy w niwelowaniu barier transportowych oraz edukacyjnych, na które napotykają osoby z niepełnosprawnością. Ponadto przedstawiona została rola Warsztatów Terapii Zajęciowej w wymiarze rehabilitacji zawodowej oraz działania Powiatowego Urzędu Pracy w zakresie dofinansowań do zakładania działalności gospodarczej oraz dofinansowań do staży osób z niepełnosprawnościami. Autor w zakończeniu przedstawił propozycje rekomendacji skutkujących bardziej skuteczną rehabilitacją zawodową niepełnosprawnych mieszkańców powiatu.

Słowa kluczowe: osoby z niepełnosprawnością; rehabilitacja zawodowa; Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Radomiu; Warsztaty Terapii Zajęciowej; spółdzielnie socjalne.